Յ. Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՖՕՆՏ Թիւ 31

ԱՐԵԱԿԸ

Վիպակ մը

Նմանողաբար՝
Գ. Ա. ՄԱՂԱԹԵԱՆ

NARİN MATBAASI - İSTANBUL
1963

Յ. Թ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՖՕՆՏ — ԹԻՒ 31

ԱՐԵԱԿԸ

Վիպակ մը

Նմանողաբար՝

Գ. Ա. ՄԱՅԱԹԵԱՆ

NARİN MATBAASI - İSTANBUL

1963

ԱՐԵԱԿԸ [1]

Ա.

Անունը Յակոբ էր, բայց ամբողջ թաղը զայն կը կոչէր «ստահակ [2] Յակոբ»։

Իրենց փողոցին կազի կառուցները կոտրել բանալէ ետք, հիմա կ'ըսէր թէ նահակատուփերը պիտի բանար, ու խօսքը չէր ըներ նպարավաճառին ծակծկուած լուբիայի պարկերուն...

Այո՛, չա՛տ չար ստահակ մըն էր։ Տգեղ չէր երեւար միայն այն խիստ հազուադէպ օրերուն երբ լուացած կ'ըլլար երեսը։ Յոչոր սեւ աչքերը և ուղիղ քիթը համարձակ ու խելացի արտայայտութիւն մը կուտային դէմքին. սակայն, ա՛յնքան գունատ և նիհար էր որ, հակառակ տասնըմէկ տարեկան ըլլալուն, ութը տարեկան կ'երեւէր։ Տաբատը հալումաշ էր և պապենական երկար թիկնոցակին գրպանները մինչեւ ծունգերը կ'իջնէին։ Երկու հրաչալիքներ էին այս գրպանները որոնք մինչ ուռած ու կխաբաց կը ճնային և որոնցմէ յաջորդաբար կը քաշէր կը հանէր սեւ բողկ, ծամակալ, փայտի կտորուանք, խնձոր և նոյնիսկ մուկի թակարդ...

Անոր հայրը, յարգամեծար յեսանող մը, ինքնաչարժ կառքի մը տակ ճնացած էր։ Մայրը աղքատ ու բարի կին, քիչ մը դրամ կը չահէր՝ բանճկոններ կարելով հանդերձեղէնի վաճառատան մը համար։ Ինք գործ ընել չէր ուզեր։ Փառասիրութիւն մը ունէր. «Որովայնախօս» [3] ըլլալ։

Օրն ի բուն, մեղմիկ սուլելով կամ քարձրագոչ պո-

---

1) Արեակ = պզտիկ սկաուտ

2) ստահակ = անառակ, անկիրթ

3) որովայնախօս = առանց յայտնի կերպով շրթունքը շարժելու խուլ ձայնով մը կ'արտասանէ խօսքեր՝ որ կարծես հեռուէն կուգան։

ռալով, փողոցներուն մէջ կը թափառէր, պզտիկ աղջիկները կը վախցնէր, պզտիկ մանչերը կը խոչտանգէր(4)։ Երկու մանչեր կային մանաւանդ, Թորոսն ու Մարկոսը զոր ափին մէջ առած էր քոլորովին։ Թորոսը՝ սեպուհին պոյն մազերովը, դարձած էր ստահակ Յակոբին մէկ սուրբը։ Կառքերու մէջէն կաւարուելիք գողութեանց ու դռնապաններուն խաղցուելիք խաղերուն մասին անոր կարծիքէն տարբեր կարծիք յայտնել չէր համարձակեր քնաւ։ Մարկոս, խորամանկ ու կեղծաւոր, խոր սքանչացում կը զգար Յակոբի նկատմամբ այն օրէն իվեր երբ աղուոր ծեծ մը քաշած էր իրեն, կերած կարկանդակէն պատառ մը տուած չըլլալուն համար։ Մարկո՛ն էր որ թաղին միւս ստահակները կը ժողվէր կը բերէր, երբ հրապարակով տզեղ խաղ մը խաղալ կը ծրագրէին։ Ան տեղակալն(5) էր, Յակոբը՝ պետ, Թորոսը՝ հլու օգնական։

Կիրակի առաւօտ մը, փողոցին անկիւնը խմբուած էր այս եռապետութիւնը։

«Թորո՛ս, հրամայեց Յակոբ, հո՛ս, և չո՛ւտ չուտ... Խելացի ըլլալդ յայտնես պիտի... Սրբուկ Խաթունը կը ճանչնաս, չէ՞...

— Այո՛, նպարավաճառին դռնապանուհին, որ՝ առջի օր՝ աւելը սրունքներուդ նետեց։

— Լռէ՛ դուն ալ, գետնի որդ, և մո՛ւկ ըրէ։ Տեսա՞ծ ես խոչոր կատուն որ կը քնանայ միշտ Սրբուկ Խաթունին պատուհանին առջեւ։

— Այո՛, ճի՛շտ այն կատուն որ երէկ քեզ ճանկեց երբ պոչէն քաշեցիր։

— Կը բաւէ, անպիտա՛ն։ Եթէ դիս ճանկեց, պիտի գտնէ պատիժը։ Է՛ ուրեմն, այդ կատուն պէտք է մեզի... Բայց ինծի կ՛իյնայ կարգադրել անոր գործը, իսկ քեզի՝ փափուկ պաչտօն մը պիտի յանձնեմ։ Գիտես թէ Սրբուկ Խաթունը նպարեղէնի իր սակառը բակին դրանը առեւը

4) խոչտանգել = ծեծել, չարչարել
5) տեղակալ = փոխանորդ

կը կախէ մէյ մը վերջը, ճայի ժամուն, բակը պիտի մտնես, այդ սակառը պիտի թոցնես և ինծի բերես... Դուն, Մարկո՛ս, ամուր առաստով մը պիտի կապես նպարավաճառին որպէս չունը և հոս, ինծի պիտի բերես...

— Ինչ՞ ունինք ընելիք այսօր, ըսին միաբերան երկու աշահակները:

— Այսօր մեծ ցլամարտ(6) մը պիտի ներկայացնեմ, թիւ 5 փողոցի ընկերներուն:

— Ցլամա՞րտ... ցլամարտը ինչ՞ է:

— Ցլամարտը կռիւ մըն է գազաններու որոնք իրարու քիթ կ'ուտեն այն մէջոցին երբ հանդիսատեսները կը դիտեն զիրենք: Սրբուկ Խաթունը, այս ցլամարտին համար, իր կատուն պիտի տայ... Նպարավաճառը պիտի տայ իր չունը, նաեւ չինչ մը ըմպելի զոր երէկ թոցաւցի անոր խանութէն մեծարելու համար ընկերութեան: Այսպէս կէսօրէն ետքը, զուարճութեամբ պիտի անցընենք, բարեկեցիկ մարդոց ծախքովը:»

Այսպէս ալ եղաւ: Մինչդեռ Սրբուկ Խաթուն իր աղջկանը հետ կը ճաչէր, Թորոս ներքանցքին մէջ սողոսկեցաւ, առաւ սակառը, բացաւ անոր մէկ կափարիչը... Խեղճ Փիչոնը, սակառին մէջ պահուած թոքի պատուական կտորին հոտէն հմայուած, քանի մը վայրկեանէն սոսկալի սրիկային դերին դարձաւ:

Ցետոյ, ամբողջ խուռմբը դաչտերուն ճամբան ձեռք առաւ, Փիչոնը՝ սակառին մէջ, Ժօլին՝ կապը վզին՝ Մարկոսին ձեռքը գերի:

Պուրակի մը սահմանին վրայ կանգ առին, երկայնքը ցանկապատի մը որ գիւղի մը վերջին կալուածը կը չրջապատէր: Նախ, կարգաւ, ըմպելիէն ամէնքն ալ խմեցին և յետոյ Ցակոբ վարագոյրը բացաւ: Փիչոնին պոչէն կապեց, ճիւղէ մը կախեց և Մարկոս՝ չունը վզկապէն բռնած՝ բերաւ զայն խեղճ կատուին առջեւ որ ցաւէն կը մլաւէր: Ժօլին, մազերը ցցուած, բերանը բաց, կատաղութեամբ

6) ցլամարտ = ցուլերու կռիւ (ցուլ՝ արու կով)

նետուեցաւ իր թշնամիին վրայ։ Բայց երբ տեսաւ թէ անպաշտպան էր խեղճ կատուն ու իր չուանին ծայրէն կախուած կը տապլտկէր, իր բարի սիրտը տրտմեց և սկսաւ ողբագին կաղկանձիւններ արձակել։

«Զա՛րկ կռնակին, Մարկո՛ս, ճչաց Յակոբ, ճպոտովդ(7) ուժով զարկ։ Հանդիսատեսները ուրախանալու են իրենց դրամով։ Այս կողմը, պարոննե՛ր և տիկիննե՛ր... Եկէ՛ք, ամէնքդ ալ տեսէք նպարավաճառին ու դռնապանին մեծ կռիւը։»

Ամբողջ խումբը վայրկեանաբար կը զարնէր խեղճ անասուններուն որոնց ցաւագին ճիչերը, խառնուելով ստահակներուն պոռչտուքներուն, օդը կը լեցնէին ու անտառին մինչեւ խորը կը հնչէին։

Բայց ժօլին, բողոքելով չէր գոհանար այլեւս, կատաղի կերպով կը խածնէր.. Մէյ մը խածնելով, Թորոսին տաքատին կէսը պատռեց, մէյ մըն ալ խածնելով՝ Մարկոսին մատները վիրաւորեց, մինչդեռ Փիչոնը, Յակոբին ականջը կը ճանկռտէր անխնայ...

Նոյն միջոցին, ճիւղերուն մէջ խշրտուք մը լսուեցաւ, յետոյ ձայներ, վերջապէս՝ գահավէժ(8) ոռնոցներ որոնք կը մօտենային հետզհետէ։ Տերեւներու չրջանակին մէջ, երկու դիմաստուերներ ցցուեր էին յանկարծ։ Սրոխտ գլխու մը վրայ լայն գլխարկով մը, թուխ աստուածակէ չապիկի մէջ իրանը կաղապարուած, կարճ ու լայն տափաստով, երկար գաւազան ի ձեռին, յանկարծ երեւան ելած երկու պատանեակները վճռական ու համարձակ քալուածք մը ունէին։ Երկու երեք ուրիշներ դուրս ելան ճիւղերուն տակէն և խոչտանգիչ խումբին կողմը վազեցին։

— Ցրուի՛ն՛ք, պոռաց Յակոբ, «սկաուտներն» են ահա։

Բայց, նոյն վայրկեանին, անակնկալ դէպք մը պատահեցաւ։ Փիչոն՝ դէպի Յակոբին դէմքը կատարած ահար-

---

7) ճպոտ = բարակ գաւազան

8) գահավէժ = վերէն վար ինկած

կու խոյանքով[9] մը, չուանը կտրած էր։ Փոչիին մէջ գլորեցաւ, բայց անմիջապէս վեր ցատքեց և յարձակեցաւ Յակոբին վրայ որ կը փախչէր։ Ժօլին ալ, իր կարգին, ժանիքներովը խածատած էր Մարկոսին թևը և ազատած ինքզինքը։ Այս երկու բարի անասունները, ցաւի մէջ իրարու հետ հաչոտած, կատաղօրէն կը վազէին թշնամականներուն եաեւէն, իրենց օգնական ունենալով երկար գաւազանով զինեալ պատանիները որոնք սրարշաւ դիմած էին չարչարանքին վայրը՝ առանց գիտնալու թէ ին՛չ բան կը կատարուէր հոն։

Այս երեք խումբերը՝ վայրի արշաւ մը կը կատարէին ցանկապատի երկայնքին։ Թափառականները կը փախչէին. երկու զոհերը կը հալածէին զանոնք և հոտի պոյն գլխարկները օգնութեան արժանի ուժ մէկը կը վնտռէին։

Ո՞ւր մնացած էր հիմա դահիճներուն քաջութիւնը։ Իրենց սարսափէն խելայեղած[10], չնչասպառ կը վազէին, ծակ մը փնտռելով մէջը պահուըտելու համար։ Թորոս, ցանկապատին ծայրը հասնելուն՝ ձախ կողմի արահետը[11] բռնեց, փոսէ մը անդին ցատքել ուզեց, բայց վար գլորեցաւ և մինչեւ վիզը տիղմին[12] մէջ թաղուեցաւ։ Մարկոս, պարտէզ մը մտնելով, գլխի վար ինկաւ տրմուխի[13] մը վրայ որուն առատները այտերուն մէջ մխուեցան։ Գալով Յակոբին, միւս հալածական ժօլիէն, մտաւ խնձորենիներու չրջափակի մը մէջ ճիչ՛ տալ վայրկեանին երբ հոտագոյն գլխարկներէն մէկը ցցապատնէշին քովը կը հասնէր։ Կապիկի պէս արագաչարժ, խնձորեհիններէն մէկուն վրայ մագլցեցաւ և ճիւղերուն վրայ ելաւ, մինչդեռ ժօլին՝ կատաղութեամբ լեցուած, ի զուր կը ջանար ծառին բունն ի վեր ցատքել։

---

9) խոյանք = յարձակում
10) խելայեղած = խենթացած
11) արահետ = ճամբայ
12) տիղմ = ցեխ
13) տրմուխ = երկրագործական գործիք

Յակոբ կարծեց թէ ազատած էր։ Բայց երբ գլուխը վեր վերցուց, հողագոյն գլխարկն ու երկայն գաւազանը տեսաւ։

— Նորէ՛ն Սկաուտան է, գոչեց, կորսուեցա՛յ... կորսըւեցայ։

Մէկէն չակուռելով, սահեցաւ խոշոր ճիւղէ մը վար որ չոեմարանի մը տանիքին կը դպչէր, ցատքեց տանիքին վրայ, կղմինտրեղուն վրայէն վազեց, նեղ պատուհանէ մը անդին անցաւ և դնաց չոեմարանին նեբսը, չոր խոտի դէզի մը վրայ ինկաւ։

Ներս չոեմարանին մէջ ամէն բան մութ էր ու լուռ։

«Հոս, աւելի հանգիստ կ'ըլլամ, խորհեցաւ Յակոբ. ո՛չ մէկ բան կը չարժի։ Տեսնե՛նք, սակայն, թէ փախչելու ճամբայ մը կա՞յ արդեօք։»

Չոր խոտի խուրձերուն վրայէն սողալով, չունչը բռնած մեղմիկ կը յառաջանայ դէպի պզտիկ լուսամուտը ուր կը յուսար անդուխ մը գտնել։

Բայց հոն, իրմէ տասը քայլ անդին, ինչ է այն տաբօրինակ նշոյլը(14) որ խոտերէն կամաց կամաց կը բարձրանայ։ Երկու հրաչէկ ածո՛ւխ։ Բայց ո՛չ, երկու չողերը կը մարին, յետոյ նորէն կը վառին։ Հիմա՛ կը խոշորանան հետզհետէ և իրեն կը մօտենան։ Երկու կրակներուն տեսնը, կարծես, բան մը կը չարժի և այդ բանը գերանէ մը վար կը սահի, կը մօտենայ, կը խոշորնայ, կ'որոշուի։ Սոսկալի գլուխ մըն է հիմա, ցատքելու պատրաստ՝ ճակտին մարմինով։

Սոսկումի ճիչ մը կը թռի Յակոբին կուրծքէն և ամբողջ մարմինովը կը դողայ։

«Փիչո՛ն։ Փիչո՛ն, ներէ՛» կը պաղատի Յակոբ։

Իր ճնացած ուժը ամփոփելով, չուտափոյթ լուսամուտէն կ'անցնի չոեմարանին տանիքին վրայ, հոնկէ մէկ ոստումով կը կառչի մօտը գտնուող ցցապատնէչին որպէս զի մինչեւ գետինը սահի իջնէ, բայց իր թիկնոցը, լայն

14) նշոյլ = լոյս

ահագին թիկնոցը ցիցերէն մէկուն ծայրը կ'անցնի։ Գլխիվայր, անձեւ քուրջի մը պէս կախուած կը մնայ հոն, բռնուած միայն իր խոշոր թիկնոցին կտորներովը և տափատին մնացորդովը զոր ժօլին թողուցած է իրեն։

Յակոբ կը մարի և արիւնը մարմինն ի վար կը հոսի։

Բ.

Բայց հողագոյն գլխարկաւորներուն խումբը կազմող անձերը շուտով տեսած էին Յակոբը շտեմարանին տանիքին վրայ։ Կռահելով որ անիկա՝ իր խօլ(15) արշաւին մէջ՝ ինքզինքը կ'ենթարկէր սոսկ մահուան, դէպի անոր կողմը դիմած էին փութով։

Շա՛տ ուշ հասած էին։ Ցցապատնէշէն քաշեցին հանեցին անկերպարան ծրարը միայն որուն վերածուեր էր Յակոբ՝ իր ցնցոտիներուն մէջ փաթթուած։

«Թեթեւ է խեղճը», ըսաւ անոնցմէ մէկը, տասնըվեց տարեկան ջղուտ մանչ մը որ թեւերուն վրայ կրելով մեծ թիկնոցն ու անոր պարունակութիւնը, զգուշութեամբ կանանչ խոտին վրայ դրաւ Յակոբը։

Մեղմիւ երկարելէ ետքը ստահակին վտիտ(16) անդամները, ծռեցաւ անոր կուրծքին վրայ։

«Կը շնչէ, էականն ա՛յս է, ըսաւ։ Բայց կ'երեւայ թէ աջ ոտքը կոտրեր է։ Շո՛ւտ, Անդրէաս, դեղերու տուփը... Քիչ մը եթերով, թերեւս կը սթափեցնենք զինքը։ Հականեխական վիրակապ մըն ալ հանէ՛ տուփէդ։ Դո՛ւն, Գէորգ, քանի մը ճիւղ պատրաստէ որ պատգարակ մը շինենք։ Դուն ալ, Զաւէ՛ն, վերարկուն ուզէ սա ազնիւ պարոնին որ՝ անտարբեր կեցեր՝ մեզի կը նայի։ Նոյն միջոցին, Մարտիկն ու ես կոտրած ոսկորը տեղը կը դնենք։»

Փորձառու վիրաբոյժի ճկունութիւնով, երկու պատանեակները՝ անոր հիւանդ անդամը քաշեցին, որպէս զի

15) խօլ = անխելք
16) վտիտ = նիհար

կոտրած ոսկորին ծայրերը դէմ դիմաց բերեն, բուժքին[17] բոլորտիքը բարակ տախտակներ դրին և վիրադարմանուժը աւարտեցին։

Ու մինչդեռ հանդիսատես պարոնը տակաւին չէր սթափած իր յանկարծական զարմացումէն, անոր վերարկուն՝ թեւերը նեղս դարձած ու վերէն վար կոճկուած՝ փոուած էր դեռինը, արեականերուն երկար երկու գաւազանները թեզանիքներուն մէջէն անցած։

Յակոբը՝ այս յանպատրաստից պատգարակին վրայ դրին և Անդրէասն ու Ջաւէնը՝ պատգարակին թեւերէն բռնեցին որ ճամբայ ելլեն։

«Բայց իմ վերարկուս առած ո՞ւր կ'երթաք, գոչեց ազնիւ պարոնը, հետզհետէ զարմանահար։

— Անիկա ձեր մտքէն հանեցէք, բասւ Վահրամ, այն պատանեակը որ ցցապատնէշէն ազատած էր Յակոբը և բոլոր գործողութիւնները կը վարէր. ձեր մտքէն հանեցէ՛ք այդ վերարկուն։ Մեր դէմը ելլելիք առաջին հիւանդանոցը կ'երթանք։ Մնաց որ, դուք ալ մեզի հետ կուգաք։ Անչուշտ պէտք կ'ունենանք ձեզի։ Այո՛, տեսէ՛ք, կրնաք դեղերուն տուփը բռնել։»

Պարոնը քանի մը քայլ դէպի պատգարակը յառաջացաւ, բայց, ղէմքը կասկարմիր կտրած՝ կանգ առաւ մէկէն։

«Կեցէ՛ք, կեցէ՛ք, պոռաց, ըրածնիդ ին՛չ է, չէք գիտեր դուք։ Այս տղան՝ զոր կը խնամէք, կը ճանչնամ ես. Յակո՛բն է, մեր փողոցի քնակիչ որովայնախօս Յակոբը։

— Շնորհակալ ենք ձեր տուած տեղեկութեան համար, բսաւ Վահրամ։ Աղէկ գիտէի որ կրնաք օգտակար ըլլալ մեզի։

— Այս տահակի՞ն օգտակար..., Գիտցէք, պարո՛ն, որ ես վարպան հօբարն եմ, թիւ 5 փողոցին հանրածանօթ նպարավաճառը և պիտի չկրնայի հանդուրժել որ պարկեշտ նպարավաճառի մը վերարկուն կակուղ անկողին ըլլայ տահակի մը որ ապրանքներս կը գողնայ։

17) բուժք = սրունքին մսուտ մասը

— Է՛ ուրեմն, մենք արեականեր ենք, Ք. Թաղի մասնաճիւղէն, և կը ցաւիմ որ պատրաստուած եմ սորվեցնել ձեզի, վարդան հօքար, թէ ամէն մարդիկ հաւասար են ցաւի մէջ։ Օ՛ն, ձամբայ։»

Գ.

Կէս ժամ ետքը, Թափօրը մտաւ Ք. փողոցը։ Աղջէէն կը քալէր յարդո՛յ Պրն. Նպարավաճառը, կասկարմիր դէմքով ու հանդիսական կերպարանքով. ետեւէն կուգային պատգարակ կրողները, ասոնց կը հետեւէր արեականերու խմբակը, թեւերէն բռնած Թորոսին՝ զոր դժուարաւ դուրս հաններ էին ճահիճէն և Մարկոսին՝ որուն դէմքն ու ձեռքերը ճերմակ վիրակապերով պատեր էին։ Բայց, նոյն միջոցին, ծառուղիին միւս կողմէն կ'երեւային այս ողբերգութեան միւս երկու դերասանները, Փիչոնը և Ժօլին։ Իրենց մազերը ցցուած, մարմինը արիւնլուայ և ոտքը կապ, խեղճ աղքատ հիւանդներու ողբալի երեւոյթն ունէին։ Ուզելով աւելի մօտենալ Պրն. Նպարավաճառին, հիմա խառնուեր էին խումբին և քով քովի, ականջնին կախ, կաղն ի կաղ, կը քալէին պատգարակը կրողներուն անմիջապէս ետեւէն։ Վիրաւորներու ողբալի թափօրին մէջ սգակիր յուղարկաւորներու սրտաբեկ քալուածքն ունէին և թերեւս աւելի կարեկցութիւն(18) իրենց վշտահար սրտին մէջ անոր հանդէպ որ երբեք գութ չէր ունեցած իրենց չարչարանքներուն համար։ Արդեօք կենդանիները մարդոցմէն աւելի՞ վեհանձն(19) են։

Դ.

Երբ վեցերորդ յարկի սենեակը հասած էին հեւացող փոքրիկ մարմինը, Յակոբին մայրը նուաղած ինկած էր։

Իրիկունը, ուշ ատեն միայն, Յակոբը ուշքերած(20)

18) կարեկցութիւն = գութ
19) վեհանձն = ազնուական, մեծանձն
20) ուշքերած էր = խելքը գլուխը եկած էր

էր և մայրը՝ գիչերն ի բուն, հսկած էր վրան ու խնամած զինքը։

Հիմա առտուան ժամը ինն է և խեղճ մայրը պարտաւոր է աչխատանոց երթալ։ Կիսաբաց թողուցած է դուռը որպէս զի բժիչկը՝ որուն կը սպասուի, կարող ըլլայ ներս մտնել։

Յակոբ, երկաթ մահճակալի մը վրայ երկնցած, երբեմն երբեմն կ'արձակէր հեծեծանք մը որուն ո՛չ մէկ պատասխան կ'ընդունէր այս փոքրիկ սենեակին մէջ զոր ամբողջովին կը զբաւէին երկու հին մահճակալ, սեղան մը և յարդէ աթոռ մը։ Փոչեթաթաւ պատուհանէ մը միայն քիչ մը լոյս կը թափանցէր այս սենեակին մէջ։

— Օ՜հ, որչափ կը ցաւի, կը հառաչէր։ Այս ակռաւոտ աղաքը կոտրեցին սրունքս։ Բայց, երբ աղէկնամ, այնպիսի թակարդ մը պիտի լարեմ իրենց որ...

Նոյն վայրկեանին, սենեակին դուռը բացուեցաւ կամաց մը և ներքանցքէն եկող թեթեւ լոյսին մէջ նկարուեցաւ լայնեզր գլխարկ մը. ճի՛չտ նման անոնց որոնցմէ, նախորդ օրը, վախցեր էր այնչափ։

Սարսափի ճիչ մը արձակեց Յակոբ և ուղեց պատին փակչիլ։

— Մի՛ վախնար, Յակոբ, ըսաւ մեղմիկ նորեկը, նապարավաճառին խանութէն աղուոր նարինջներ կը բերեմ քեզի։

Բայց Յակոբ կը հեւար, ձեռքերը ականջներուն դրած, իբր թէ պաչտպանել ուղելով զանոնք այն յարձակման դէմ որմէ ամէնէն չատ կը վախնար։ Յետոյ, տեսնելով որ սովորական «ականջը քաչելու» պատիժը չէր գար, համարձակեցաւ երկարօրէն գաղտագողի ակնարկներով քննել պատանեակին տարազն ու դէմքը։ Տասնըչորս տարեկան սիրուն մանչ մըն էր, չատ գունարթ, չատ աչխոյժ։ Անոր անկեղծ ընթացքը և բարեկամական չեչտը վստահութիւն ներչնչեցին Յակոբին որ՝ բնականաբար, անմիջապէս վերըստացաւ ծաղրաբանելու իր համարձակութիւնը, վանդի

չարերը՝ փոքր ըլլան ըլլան թէ մեծ՝ լրբօրէն կը վարուին անոնց հետ միայն որոնցմէ երկիւղ[21] չունին։

— Չես թունաւորել կ'ուզէ ուրեմն նպարավաճառը իր փտած նարինջներով, բսաւ արհամարհոտ չեչտով մը։

— Քեզ թունաւորե՛լ...

— Այո՛ մի՛ ծածկեր, բսէ՛ յայտնապէս թէ ան քեզ հոս կը ղրկէ որ գործս լմնցնես։

— ...

— Եւ որպէս զի, օգուտ քաղելով իմ անչարժութենէս՝ ծեծես զիս։

— ...

— Չարութիւն է, չարութի՛ւն, ոխ կապել վիրաւորի մը դէմ։ Եթէ կարեւնայի քիչ մը միայն չարժիլ, պիտի տեսնէիր թէ ինչպիսի՛ տղայ մըն է Յակոբը։

Ծիծաղի հնչուն քրքիջ[22] մը պատասխան տուաւ անոր։

«Մտիկ ըրէ, Յակո՛բ, բսաւ, կը տեսնեմ թէ՝ ինչպէս կ'ըսես՝ կարիճ մանչ մըն ես դուն, բայց երբէք կարիճ չեղար կատուին առջեւ։ Եւ յետոյ, ցոյց տալու համար որ քեզ չարչրկելու նպատակաւ չեմ գար, կը բաւէ որ ըսեմ քեզի թէ ե՛ս եմ որ, իմ բարեկամներուս հետ, քեզ հոս փոխադրեցի՝ քու նուաղած վիճակիդ մէջ։ Հիմա կուգամ նայիլ թէ լա՞ւ է սրունքդ։»

Թերեւս կարծէք, սիրելի ընթերցողներ, թէ Յակոբ չնորհակալ պիտի ըլլայ իր ազատարարին, ինչպէս պիտի ըլլայիք դուք։ Բայց ո՛չ. միայն ամօթահար եղաւ, չափազանց զգածուեցաւ և վայրկեան մը՝ ըսելիք բա՛ն մը չգտաւ։ Սակայն չկրցաւ չխորհիլ Մարկոսին վրայ և սիրով չատ բան պիտի տար, եթէ իր տեղակալը բան մը ընէր իրեն համար և իր քովն ըլլար նոյն պահուն։ Սուաջին անգամ ըլլալով, Յակոբ զգաց համերաշխութեան արժէքը։ Բայց հիմա որ ինք դժուար կը քալէր, այլեւս վախ չէր ազդեր Մարկոսին, ու այդ պարագային՝ պէտք չէ

21) երկիւղ = վախ
22) քրքիջ = բարձրաձայն խնդուք

ծառայութիւն ստանալ բարեկամէ։

«Ա՜հ, անպիտա՜նը, յարեց ցած ձայնով։

— Ի՞նչ ըսիր։

— Ոչի՛նչ։ Իմ բարեկամիս, Մարկոսին վրայ կը խորհէի. տեսա՞ր գինքը։

— Ա՛յո՛, հիւանդանոցն է։

— Անկարելի՛ է ատիկա։ Հապա Թորո՞սը։

— Բաղնիքն է։ Կ՛աչխատին վրան գլուխը ցեխէն մաքրել։

Յակոբ սարսափեցաւ այս լուրերէն, մանաւանդ որ սրտնքը սկսած էր սոսկալի կերպով ցաւիլ։

«Եթէ կ՛ուզես, Յակոբիկս, նորէն դարմանեմ վէրքդ և վա՛ղը կը խօսիս բարեկամներուդ վրայօք։»

Ցաւէն յաղթահարուած, հակառակորդին այս վեհանձնութենէն պղտիկ մնացած, Յակոբ ակռաները սեղմեց և՝ անխօս՝ թողուց որ դարմանէ վէրքը։ Բայց մէկէն տարօրինակ զգացողութիւն մը խուժեց իր բոլոր մարմինէն ներս, արցունքի հեղեղ մը ժայթքեց աչքերէն։ Լացաւ կատաղութենէն, ցաւէն, սրտնեղութենէն բայց նաեւ՝ գորովանքէն։

«Ցտեսութի՛ւն, Յակոբ, ըսաւ պարզապէս պատանեակը. վաղը նորի՛ն կուգամ բարեկամներուս հետ։»

Սաստիկ տենդ մը տիրեց վրան անմիջապէս և ամբողջ գիշերը մայրը լսեց որ կը թոթովէր. «Անպիտա՜նը... չեկա՜ւ... Ջարդութիւն պիտի ընես ինծի... Ներէ՛, փիչո՛ն... այդքան ուժով մի՛ սեղմեր։ Բայց ինչո՞ւ համար, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ...։»

Ե.

Ինչ տխուր երկար օրեր անցուց Յակոբ միայնակ այս սենեակին մէջ։ Օդը սկսած էր անձրեւել և երկինքը միշտ ամպոտ էր։ Կատարելապէս ուժասպառ եղած էր և ուժգնօրէն ի վեր, թեթեւ չարժուէներ միայն կը կատարէր և բնաւ չէր խօսեր։ Սակայն, բոլորովին կորնցուցած չէր գիտակ-

ցուրթիւնը և կը ճանչնար դեռատի արեակաները որոնք ամէն օր իր անկողնին քով կուգային կարգաւ և դեղ, անուշեղէն ու նոյնիսկ փայտէ խամաճիկ կը բերէին՝ զինքը զուարճացնելու համար։ Կամաց կամաց վարժուած էր անոնց ներկայութեան ու համակրական նայուածքով մը կը հետեւէր անոնց չարժումներուն։ Յետոյ, երբ կը մեկնէին անոնք, իր խոչոր սեւ աչքերը դէպի դուռը կը դառնային և վիշտ մը կը կարդացուէր իր դէմքին վրայ։

Իններորդ օրը, զգալի բարեփոխում մը կրած էր անոր վիճակը։

Առաջին այցելուն նոր աւարտած էր իր դարմանումը։ Նստած էր մահճակալին անարին(23) վերեւ ու ձեռքը դրած էր փոքրիկ հիւանդին ճակտին վրայ, երբ այս վերջինը մէկէն բռնեց պատանեակին ձեռքը։

— Անունդ ի՞նչ է, ըսաւ, հազիւ լսելի ձայնով մը։

— Զաւէն։

— Գոհ եմ որ զիս տեսնելու կուգաս։

— Ա՜հ, աղէ՛կ, աղէ՛կ։ Կը տեսնեմ որ աւելի լաւ ես, քանի որ խօսիլ կը սկսիս։

— Այո՛, չատ բաներ ունիմ քեզի ըսելիք։ Քեզ նախատած ըլլալուս համար ոխ(24) չե՞ս պահած ինծի։

— Ո՛չ, ո՛չ։ Մենք ատանկ բաներու կարեւորութիւն չենք տար։

— Ընկերներդ ալ չատ ազնիւ են։ Մարկոսը և Թորոսը այսպէս պիտի չխնամէին զիս։

— Որովհետեւ իրենք ալ հիւանդ են։ Չէին կրնար քեզի այցելութեան գալ։

— Ո՛չ, ո՛չ, գիտեմ ես, անոնք պիտի չխնամէին զիս։ Բայց, ըսէ՛ ինծի, ինչո՞ւ համար այս բանը կ՚ընէք դուք...

— Վասն զի այդ բանը հաճոյք կը պատճառէ մեզի։ Որքա՜ն երջանիկ կը զգանք մենք զմեզ երբ ուրիշները գոհ կը տեսնենք, չես կրնար երեւակայել։

---

23) անար = զլխուն կողմը

24) ոխ = քէն

— Զարմանալի՛ է այդ բանը։ Մենք խնդալէն կը մա-
ըէինք երբ հեծելանուորդ մը պլիսի վար ձգէինք գացած
առեներ։

— Որովհետեւ դուք չէք գիտեր թէ որչա՛փ հաճելի
բան է ծառայութիւն մատուցանել ուրիշին։ Այսպէս,
նայէ՛, երբ հանդիպինք լուացարար կնոջ մը որ իր ծանր
բեռը ուսին վրայ առած կը տանի, ծրարը կ՚առնենք ձեռ-
քէն և մե՛նք կը տանինք։ Եթէ տեսնենք չնիկ մը որ փո-
ղոցին մէջ կուլայ, իր տէրը կորսնցուցած ըլլալուն հա-
մար, վզին անուրին(25) կը նայինք և պայն տիրոջը կը տա-
նինք։

— Թերեւս հաճելի է։ Ես չէի գիտեր։ Բայց ո՞վ հրա-
ման կ՚ընէ ձեզի որ այս բաները ընէք։

— Ո՛չ ոք։ Կ՚ընենք՝ որովհետեւ անոնք հաճելի կ՚ըլլան
մեզի։ Մեր պլիսուն վերեւ հրամայող չունինք մենք։ Միայն
թէ մեզի հետ կայ պարոն մը որ զուարճալի խաղեր կը
սորվեցնէ մեզի, հաճելի պատմութիւններ կը պատմէ և
մեր չգիտցածը մեզի կը ցուցնէ։

— Բայց ի՞նչ կ՚ընէք այդպէս կիրակի օրերը, երբ ձեր
երկար գուլպաններով դպչտերուն մէջ կը պտտիք։

— Ա՛հ, հոն է որ մարդ կրնայ զբօսնուլ։ Հետքեր կը
խուզարկենք ինչպէս կ՚ընեն կարմրամորթ հնդիկները՝ կոյս
անտառին մէջ։ Ծառերուն տակ, փոքրիկ վրաններու մէջ կը
բանակինք(26)։ Զորչած ծառի ճիւղերէ չինուած կրակի մը
առջեւ, փայտէ չամփուրի մը վրայ հաւ կը խորովենք։
Նաւակ կը չիննենք։ Գնդակ և ուրիշ չատ մը խաղեր կը
խաղանք։

— Բախտաւոր էք դուք բոլորդ։ Շատ կը փափաքէի
քու զգեստիդ պէս ձեռք մը աղուոր զգեստ ունենալ։

— Քանի որ այդպէս է, երբ աղէկնաս, Յակոբիկ,
մեզի հետ կուգաս։ Ասոր նման ձեռք մը զգեստ չինել
պիտի տամ քեզի ու պուրակին մէջ պիտի սորվիս զանա-

25) անուր = վզին անցուած օղակը
26) բանակիլ = տեղաւորուիլ

պանել՝ անտառի թռչուններուն երգերն իրարմէ։

— Ես ալ մոխիրին տակ գետնախնձոր պիտի եփեմ, ձեզի հաճոյք պատճառելու համար։

— Այո՛, բայց կանխաւ պէտք է բան մը ըսեմ քեզի. մեզի ընկերանալու համար, պէտք է խոստանաս որ չարիք պիտի չհասցնես ո՛չ մէկ չունի, ոչ մէկ կատուի, ոչ մէկ թռչունի...

— Եւ ոչ իսկ նպարավաճառի՞ն։

— Ո՛չ իսկ նպարավաճառին։ Պէտք է ՊԱՏԻԻԻ ՎՐԱՅ երդում ընես թէ չարիք պիտի չընես ո՛չ մէկուն և բարիք պիտի ընես ամէն մարդու։ Բայց գիտե՞ս թէ ի՛նչ է պատիւը։

— Ո՛չ։

— Պատիւը՝ խոստումի մասին ցոյց տրուած հաւատարմութիւնն է, խղճմտանքին թելադրութիւնէն(27) մղուած միմիայն, ո՛չ մէկ բանէ հարկադրուած։(28)»

Տարօրինա՛կ բան։ Զաւէնին այս խօսքերուն վրայ, Ցակոբ յուզուած, բռնեց անոր ձեռքը և իր արցունքով ողողեց զայն։

«Կրնաս վստահիլ ինծի, Զաւէ՛ն, ըսաւ վչտահար։ Սակէ վերջ, ամէն ինչ որ ինձմէ պիտի ուզես, պիտի ընեմ ես սիրով...

— Ո՛չ Ցակոբիկ, ըսէ՛ միայն ինչ որ խիղճդ հրամայէ քեզի։»

Չ.

Գետնայարկի մեծ սրահին մէջ որ հսկայ ծառերով հովանաւորեալ բակի մը վրայ կը բացուէր, Սրեակները երեկոյթին վերջին պատրաստութիւնները կը կատարէին. տերեւահիւս սիրուն պատկեր կը կախէին և վերջին կանթեղները կը վառէին։

---

27) Թելադրութիւն = ազդակ կամ գէշ խրատ

28) Հարկադրուած = ստիպուած

Վան զի ակումբին մէջ, այն իրիկուն, քանի մը նոր Արեւակներու երդումին հանդիսաւոր արարողութիւնը պիտի կատարուէր։

Պատանեկան խմբակի մը մէջտեղը, Պրն. Սմբատ, խումբին պատկառելի առաջնորդը, համով պատմութիւն մը կը պատմէր երբ տեսաւ որ Զաւէն ներս մտաւ, ձեռքէն բռնած պզտիկ տղու մը որ համարձակ դէմք ունէր, և՝ Արեւակի տարազով ձեռք մը նոր դպեստ հագած կր։ Բայց ո՞վ էր արդեօք այս նոր դէմքը։ Այս խոչոր աեւ աչքերը՝ լաւ կը ճանչնար ինք... ստահակ Յակոբն էր... Եւ այս տարազին մէ՛ջ...

Պրն. Սմբատ, ակամայ թեթեւ ոստում մը ըրաւ թէեւ, բայց չուտ մը զսպեց ինքզինքը։ Պատանիներուն դէմքին վրայ տեսնուած ժպիտները, անոնց ծիծաղկոտ աչքերը՝ պզտիկ ծածուկ խաղի մը խոստովանութիւնը չէի՞ն մթէ։ Ա՛հ, ազնիւ պզտիկ սիրտեր։ Ի՛նչպէս լաւ զգացած էին թէ ամենամեծ ուրախութիւնը զոր կրնային պատճառել իրեն՝ ցոյց տալն էր թէ մինչեւ ո՛ւր կրնային տանիլ իրենց վեհանձնական ձեռներէցութիւնը(29)։

Առանց ո՛եւէ բացատրութեան, դէպի նորեկը յառաջացաւ։

«Անունդ ի՞նչ է, պզտիկ։

— Յակոբ է, պարո՛ն։

— Ու ի՛ուզես անտարակոյս՝ Արեւակ ըլլալ. այնպէ՞ս է։

— Այո՛, պարոն, կ՛ուզեմ նմանիլ այս պատանի ընկերներուն որոնք կեանքս ազատեցին և որոնք երկու ամիսէ ի վեր չա՛տ լաւ խնամեցին զիս։ Բայց կը տեսնեմ թէ դուք տեղեկութիւն չունիք այս բանէն։ Եթէ գիտնայիք թէ ի՛նչպէս չփացուցին զիս... Եւ ինչե՛ր սորվեցուցին ինձ...

— Ի՞նչ գիտես հիմա։

— Բոլոր կապերը գիտեմ։ Կրնամ, գիշեր թէ ցերեկ, մեր թաղի փողոցներուն մէջ հիւսիսը գտնել։ Գիտեմ թէ

29) ձեռներէցութիւն = ինքնագլուխ գործելու յանդգնութիւն

ին՝ չպէս կը վերակենդանացնեն խեղդուող մը։ Բայց ուրիշ բան մըն ալ դիտեմ, ըսաւ չարաճճի ժպիտով մը։

— Ի՞նչ արդեօք։

— Դիտեմ թէ չատ աւելի հաճելի է եղեր ծառայութիւն մատուցանել մարդոց քան թէ խաղեր խաղալ անոնց։

— Բայց չատ բարի փոփոխութիւն մը կրեր ես դուն, Ցակոբ, ըսաւ Պրն. Սմբատ զարմացած։ Կը տեսնեմ թէ պատրաստ ես կատարեալ Արեակ մը ըլլալու։ Պէտք չկայ ընկերներուդ ներկայացնել քեզ, քանի որ կը ճանչնաս զիրենք և որ վստահ եմ թէ անմիջապէս կ'ընդունին քեզ իրենց խումբին մէջ։

Ձեզի գալով, փոքրիկ բարեկամներս, իմ ամէնէն անկեղծ չնորհաւորութիւններս կ'ուղղեմ ձեզի այս բարեյաջող կերպարանափոխութեան համար։ Վստահ եմ թէ Ցակոբ պատիւ պիտի բերէ ձեր խմբակին իր ազնիւ գործերով որոնք պիտի ըլլան միեւնոյն ժամանակ ձեր գեղեցկագոյն վարձատրութիւնը։»

Բայց Ցակոբ չէր կրցած խօսիլ այն փափկանկատ ուշադրութեան մասին որուն առարկայ ըրած էին զինք իր փոքրիկ բարեկամները, հիւանդութեանը մէջ և ապաքինման[30] չրջանին, բերելով իրեն անուշեզէններ, կազդուրիչ[31] ըմպելիներ, գեղ, եւն։ Չէր խօսած նաեւ այն գեղեցիկ գիրքերուն վրայ զոր փոխ տուեր էին անոնք իրեն։ Արդարեւ, կարդալ գիտէր Ցակոբ, բայց՝ մինչեւ այն տուն, ուրիշ բանի ծառայած չէր ընթերցումը իրեն համար, բայց եթէ՝ ձեռքն անցած ամէն թերթի կտորներուն մէջէն լափել ոճիրի պատմութիւնները։ Մինչդեռ հիմա, ճամբորդութեանց և արկածներու պատմութիւններ զարմանք կը պատճառէին իրեն։ Ցետոյ կարդաց Արեակին գիրքը և խանդավառուեցաւ՝ լեռներու մէջ կատարուած բանակումի, արշաւներու տեսարաններով և հերոսական արարքներու նկարագրականներով։

---

30) ապաքինում = աղէկնալ, առողջանալ

31) կազդուրիչ = զօրացուցիչ

Առաջին արշաւի նախօրեակին՝ ընդունած հողագոյն ձեռք մը նոր զգեստին պատճառաւ ուրախութենէն սկսաւ պարել։

Բայց որպիսի՜ քալուածք, երբ առաջին անգամ, Արեակի տարազը հագած՝ փողոց ելաւ։ Նպարավաճառին ու ցրուիչին տուած լայն բարեւին մէջ ի՜նչ ճկունութիւն։

Փողոցին մէջ հազիւ տասը քայլ ըրած էր, երբ տեսաւ թեւաւոր կառք մը զոր երկու գործաւորներ տաժանագին կը քաշէին, ու այնքան յոգնած էին որ չէին կրնար այլեւս քալել։ Յակոբ առաջ նետուեցաւ եւ իր բոլոր ուժովը քշեց կառքը։ Թաղին խանութպանները զարմացեր մնացեր էին։ Բայց շատ աւելի մեծ եղաւ անոնց զարմանքը երբ տեսան թէ առտուան ժամը ութին, ձեռք մը մաքուր զգեստ հագած, ծրար մը թեւին տակ, տունէն դուրս ելաւ եւ իրիկուան ժամը եօթին միայն վերադարձաւ։ Յակոբ կ'աշխատէր։ Զաւէնին հօրեղբայրը, որ վաճառական էր, իր վաճառատունը առած էր զայն՝ ասդին անդին դրկելու համար, սպասելով որ աւելի յարմար գործ մը յանձնէ իրեն եւ աւելի շատ վարձատրէ։

Յակոբ հիմա կը վայելէր իր ծանօթներուն յարգանքը։ Տուն վերադարձին, անմիջապէս Արեակի տարազը կը հագնէր եւ կ'երթար իր փոքր ընկերները կը գտնէր։ Բայց ճամբան, փողոցին մէջ, մարդոց ամէն շարժումները կը դիտէր, որպէս զի անցորդի մը, տղու մը, պառաւ կնոջ մը մատուցանելիք պզտիկ ծառայութիւն մը գտնէ։ Չէ՞ մի որ Արեակներուն պատուիրուած էր.

«Ամէն օր բարի գործ մը կատարէ, ո՛րչափ ալ պզտիկ ըլլայ անիկա։»

Բայց հասկցած էր նաեւ իր կրթութեան անբաւականութիւնը եւ, հիմա, միշտ գիրք մը կը պահէր գրպանը։

Երեք շաբաթ ետքը, Զաւէն ծանոյց անոր թէ զինքը ակումբին ներկայացնելու ժամանակը եկած էր։

Յակոբ՝ ինքնազարգացումով՝ յառաջդիմած էր եւ լրջութեա՛մբ էր որ մտած էր Արեակներու մեծ սրահին մէջ,

ուր Պրն. Սմբատ սիրալիր ընդունելութիւն գրած էր անոր։

Յետոյ, բոլոր Արեւակները, ծանրախոհ և լրջադէմ, պայտաձեւ չարուեցան սրահին մէջտեղը դրուած և դրօշակով ծածկուած սեղանին չուրջը։ Պրն. Սմբատ սեղանին առջեւ կեցաւ, լուրջ արտայայտութեամբ մը։ Սրահին մէջ բացարձակ լռութիւն կը տիրէր։

«Ձաւէն, տղա՛ս, ըսաւ բարձրաձայն, սեղանին առջեւ թեր տեսնեմ ընտրելիդ։»

Երկու պատանեակները քանի մը քայլ առին։

«Մի՛ մոռնաք, տղա՛քս, չարունակեց Պրն. Սմբատ խօսքը բոլոր նորեկներուն ուղղելով թէ այսօր լուրջ գործ մը կը կատարէք։ Պիտի ընէք երդում մը որ մխիթեան կապ մը պիտի դնէ ձեր բոլոր արարքներուն մինչեւ, Արեակի ծառայութեան մէջ գտնուիք թէ անհատական կեանքի։ Այս երդումը կ'արտասանէք դուք ազատօրէն։ Պէտք է, ուրեմն, ձեզի համար նուիրական(32) ըլլայ ան։ Յակոբ, դիտես թէ ի՛նչ է պատիւը։

— Այո՛, Պարոն, տրուած խօսքին հաւատարիմ մնալն է։

— Ա՛լ ձեռքդ վեր բռնելով այս դրօշակին վրայ, կրա՞ս պատիւդ վրայ խոստանալ։»

Յակոբ յուզուած, վճռականօրէն յառաջացաւ և զօրաւոր ձայնով մը երդումը կատարեց ու ըսաւ.

«Այո՛, պատուոյս վրայ կը խոստանամ։

— Հիմա, տղա՛ս, ըսաւ Պրն. Սմբատ, անցամ ես դուն Արեակներու մեծ ընտանիքին»։

Յետոյ Պրն. Սմբատ գլխարկը տնոր գլուխը դրաւ, գաւազանը յանձնեց և ձեռքի սեղմումներ կատարեց։

Միւս բոլոր Արեակները գաւազան կը ներկայացնէին։

Միւս ընտրելիներուն ալ ընդունելութենէն ետքը, ամէն մարդ դնաց մերձակայ սրահը ուր թէյը չոգի կ'արձակէր գաւաթներուն մէջ։

---

32) նուիրական = սուրբ

Է.

«Բռնեցէ՛ք, բռնեցէ՛ք։ Իմ կա՛ռքս է։ Գողցա՛ն կառքս։»

Աղաղակները, հեծեծանքները, սանձարձակ տրուիքն մը...

Յակոբ մէկ ոստումով ոտքի ելած էր։ Հինգ վայրկեան իվեր կծկուեր էր մացառի մը եռեւը, որպէս զի մոլորեցնէր ինք հալածող քանի մը Արեւակները որոնք կը ջանային իրմէ խլել պետին ուղղեալ նամակը։

Արդարեւ, հեռագրալուր տանողի խազը կը խաղային պուրակի մը մէջ, Արեւակներու յարած վրաններէն քիչ մը հեռու։

«Սատանա՛ն տանի խազը, ըսաւ։ Կուրծուք կայ սա տեղը։»

Հեծանիւը առաւ և ճամբուն վրայ վազեց։ Հոն տասրօրինակ սեսարան մը պարզուեցաւ իր առջեւ։ Նստարանաւոր սայլ մը, ճերմակ ձիու մը լծուած, արչաւասոյր կուգար ձախ կողմէն։ Կառքին եռեւէն՝ քանի մը Արեւակներ, հեւ ի հեւ։ Սեւելի՛ հեռուէն, ուրիշ Արեւակներ հեծանիւով։ Երկու խումբերուն միջեւ, չնչասպառ՝ խոչոր մարդ մը որ թեւերը կը չարժէր... Նպարավաճառն էր... Նպարավաճա՛ռը...

Կառքին առաջակողմը, ոտքի կեցած ատահակ մը հարւածներ կ'իջեցնէր ձիուն։ Ուրիշ երկու ատահակներ նստարանն իվեր կը մագլցէին։ Յակոբ դժուարութիւն չկրեց ճանչնալու իր նախկին ընկերները... Մարկոսը, Թորոսը... Բարթողը...

Այն վայրկեանին որ կառքը՝ Յակոբին գտնուած բարձր դիրքին վրայ կը հասնէր, տեսաւ որ իր բարեկամը՝ Զաւէն, վար ցատքեց հեծանիւէն և մէկ ոստումով կառքին մէջ խոյացաւ։

Բայց, նոյն ակնթարթին, խարազանի բուռն հարուած մը տրուած էր Զաւէնի գլխուն որ ինկած էր նստարանին վրայ։

«Հեծի՛ր, Յակոբ, պոռացին ընկերները։ Բանակատեղին նպարները գողցեր են, և հիմա՝ իրենց դէմը ելած առաջին կառքով՝ կը փախչին։»

Բայց Յակոբ արդէն ճամբայ ելած էր որպէս զի օգնութեան հասնի իր բարեկամին, Զաւէնի։ Անոր եռեւէն, խումբ մը Սրեակները ալ կը հասնէին իրենց հեծանիւով։

Սակայն կառքը քաղաքին ճամբան ափ կ'առնէր և Յակոբ կրցաւ որոշապէս տեսնել Մարկոսը որ՝ բթամատը քթին՝ կը ծաղրէր զիրենք հետապնդող խումբը։ Զաւէնին ճակատագիրը՝ որ աւազակներուն ձեռքն էր, կը զայրացնէր զինքը։

Քիչ ժամանակ ետքը, կառքին ու զայն հալածողներուն միջեւ հարիւր մեթրի չափ հեռաւորութիւն մը միայն մնաց։ Կամուրջին վրայ իրարմէ յիսուն մեթր միայն հեռու էին, կամուրջին վրայ, մազ մնաց որ կառքը չախչախուէր պատուարի մը դէմ որովհետեւ ձին գլուխը առած կը վազէր և չէր զսպուեր։

Քանի՛ քանի՛ անգամ ստահակները ուզեցին վար ցատքել, բայց պատերուն դէմ տափակցած պիտի ըլլային, եթէ յաջողած ըլլային ցատքելու և հիմա՝ նստարաններուն կը պլլուէին։

Ցեսոյ, ձին՝ լայն աղեղ մը ձեւացնելով, ինչպէս սովոր էր ընել ամէն անգամ որ կայանը մտնէր, չիտակ դիմաց այն նրբանցքը որ կ'առաջնորդէր նպարավաճառին կառատունը և պատին դէմ կանգ առաւ։

Նոյն վայրկեանին՝ Յակոբ կը հասնէր։ Անմիջապէս նրբանցքին մէջ խոյացաւ և տեսաւ անպիտանները որոնք փայտերով կը զինուէին։

«Զաւէ՛ն, պոռաց բոլոր ձայնովը։ Տուէ՛ք Զաւէնը, եթէ ոչ՝ ամէնքդ ալ կը չամփրեմ[33]։»

Եւ օդին մէջ ահագին երեքժանի[34] մը կը ճօճէր։

Բայց, ստահակները՝ սարսափած՝ նրբանցքին խորը

---

33) չամփրել = մխը չամփուրը անցընել

34) երեքժանի = երեք ակռայով զործիք մը

քաշուած էին։ Մարկոս, որուն ծանօթ էր այդ տունը, յաջողեցաւ բանալ դուռ մը որ նպարավաճառին խանութին ետեւի կողմը կը հանէր և երեք ստահակները մխաին վառառատան մէջ նետուեցան։

Յակոբիկին առաջին գործը եղաւ կառքին մէջ ցատքել, որպէս զի Զաւէնը դոնէ Աւա՛զ, պարապ էր կառքը։ «Մեռցուցե՛ր են... մեռցուցե՛ր են... կ'աղաղակէր բարձրագոչ։»

Այն ատեն իր կատաղութիւնը սա՛լ չափ չունեցաւ։ Երեքժանին դէպ առաջ ուղղած՝ նետուեցաւ մութ խանութին մէջ որուն փեղկերը գոց էին։ Կոտրեց ալքօլի և ջուրի չիչերը, պատռեց ակամայ չաքարի պարկերը և յառաջացաւ...

Բայց Մարկոս հասած էր այն սանդուխին առջեւ որ Պրն. նպարավաճառին յարկաբաժինը կ'առաջնորդէր։ Եւ Յակոբ կը լսէր հիմա որ ստահակները սանդուխն ի վեր կը չուլլուէին, դուռ մը կը խորտակէին, սենեակներուն մէջ կը վազվզէին։

Ի զուր փնտռեց սանդուխը իր կարգին։ Բայց անակնկալ օգնութիւն մը հասաւ։ Ժօլին, նպարավաճառին չունը, որ իր ետեւէն վազած էր, գտնել տուաւ սանդուխին ճամբան և երկուքը մէկ՝ ճռնչացող աստիճաններէն՝ դէպի վերի սենեակը կը վազէին հիմա։

Խաւարին մէջ, հրահանի(35) մը չողիւնը ցայտեց յանկարծ։ Յետոյ պատուհան մը ու փեղկ մը բացուեցան չառաչիւնով։ Յակոբ, սանդուխին գլուխը հասածին պէս՝ դէմքին վրայ ընդունեց վառած հրահանը որ սանդուխն ի վար գլորեցաւ, իսկ նոյն միջոցին՝ աւազակները պատուհանէն գացին։

Այս պատուհանը կը նայէր տամալիի(36) մը վրայ որ բաւական երկար էր և Զարուկին, դռնապանուհիին աղջկանը, սենեակին առջեւէն կը չարունակուէր։

---

35) հրահան = կրակ հանող գործիք (չաքմաք)

36) տամալի = տան վրայի պտտելու տեղը

Ժօլին՝ աթոռները շրջելով՝ այդ տամալին վրայ ցատքողներուն առաջինը եղաւ և կրցաւ բռնել Թորոսին աջ սրունքը այն միջոցին որ ձախը վանդակապատին միւս կողմն էր տակաւին։

«Ամուր բռնէ, Ժօլի՛, գոչեց Յակոբ որ՝ երեքժանին առած՝ դէպի այն կողմը կը վազէր։ Միւսներուն գործը ես կը կարգադրեմ։»

Բայց Բարթող, վազելով, արդէն հասած էր տամալին ծայրը և դրացի տունին տանիքին վրայ ցատքելով անհետ եղաւ։

Մարկոս ուզեց Բարթողին բռնած ճամբուն հետեւիլ։ Ոտքը նոր դրեր էր վանդակապատին վրայ և դէպի տանիքը պիտի նետուէր, երբ Յակոբին երեքժանին ինկաւ անոր կռնակին վրայ։ Մարկոս վար պիտի գլորէր երբ Յակոբ, իր երեքժանին անցընելով ստահակին թոյլ տափատի յատակին՝ զայն օդին մէջ բարձրացուց թեւովը։

Սակայն բազմութիւնը խռնուած էր արդէն փողոցին մէջ և աղաղակներով ու ճիչերով կը դիտէր այս եղերական(37) տեսարանը։

Բարկութենէն կրկնապատկուեր էին Յակոբին ուժերը։ Հիմա տամալին մէկ ծայրէն միւսը կը վազէր՝ երեքժանիին ծայրէն կախած ունենալով Մարկոսը որ կը ճչէր.

Վարէն կը բարձրանային աղաղակներ, ծափեր:

«Կեցցե՜ս, Յակո՛բ, աւելի՛ վեր։ Ակէ՛ անցուր։»

Այն ատեն, Յակոբ, ուժով մը վերցնելով երեքժանին, վանդակապատին վրայէն, երկու ոստիկաններուն բազուկներուն մէջ գրկեց Մարկոսը:

Թորոսը, նոյն վայրկեանին, իր տաբատին կէսը Ժօլիին թողլով, հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց և գլորեցաւ բազմութեան վրայ որ՝ բազուկները վեր վերցուցած՝ ընդունեց զայն ։

Յանկարծ խուլ պայթիւն մը լսուեցաւ խանութին ետեւի կողմէն յետոյ, երկու, երեք, տասը ուրիշ պայ-

---

37) եղերական = ողբալի, թշուառ

թիւններ: Ալքօլի չիչերն էին որ՝ խանութին մէջ ինկած հրահանգէն բորբոքելով, կը պայթէին: Կարմրուկ ցոլք մը տեսնուեցաւ տունին ետեւէն.

«Կրա՜կ: Կրա՜կ: Վա՛ր ցատքէ, Յակոբ:»

Սեւ, ապա կարմրագոյն մուխի ամպ մը կը բարձրանար դէպի երկինք: Ցետոյ բոցեղէն լեզուներ ծածկեցին կղմինտրները, մինչդեռ տակը, խանութին մէջ, պայթիւնները իրարու կը յաջորդէին բուռն ու զարհուրելի:

Ցետոյ հրեղէն երկար խուրձ մը բարձրացաւ օդին մէջ, արիւնագոյն ցոլքեր նետեց դրացի բոլոր տուներու պատուհաններուն ապակիներուն վրայ, մինչ կայծերը ցնորական պար մը կը պարէին և Յակոբին բոլորտիքը կ'իյնային:

Սոսկալի ժխոր մը կը լեցնէր փողոցը: Յակոբ տամալիին վրայ ամէն կողմ կը վազէր որ ելք մը գտնէ:

«Ասկէ՛, Յակոբ կը պոռար բազմութիւնը: Շարժական սանդուխ մը կը բերեն: Ասկէ՛...»

Յակոբ դէպի աջ ծայրը վազեց, բայց յանկարծ, իբրեւ քար կտրած՝ կանգ առաւ պարզապէս:

Տարօրինակ տեսարան մը զինքը հո՛ն գամած և սոսկումի նոր ճիչ մը բարձրացնել տուած էր փողոցին մէջ:

Զարուկին սեւնեակին գոց պատուհանին վրայ՝ զոր բոցերը ներսէն կը լուսաւորէին, փիչոնը տեսեր էր... չորս թաթերը իրարմէ բաց, ճիրանները վարագոյրներուն մէջ:

«Փախի՛ր, Յակոբ: Ցատքէ՛:»

Բայց Յակոբ այլեւս բան մտիկ չէր ըներ:

Հակառակ ճարճատիւններուն, հակառակ բոցերուն ու փողոցէն բարձրացող պաղատանքներուն, տեսան որ կէս չրջան մը ըրաւ, բաց պատուհանէ մը վարագոյր մը քաշեց առաւ և վերադարձաւ եկաւ Զարուկին սեւնեակը:

Ուսի մէկ հարուածով խորտակեց պատուհանը որ բացուեցաւ և ինք նետուեցաւ խարոյկին մէջ... Բաղմութիւնը՝ սոսկումէն՝ ետ ետ գնաց: Հեւացող ամէն կուրծքէ միակ ձայն մը կրցաւ թռչիլ. «Ա՜հ, ա՜հ, ա՜հ:»

Բայց յանկարծ խանդավառութեան անհուն աղաղակ մը լեցուց փողոցը։ Տեսան որ վերատին կ'երեւայ Յակոբ՝ մազերը խանձած, ալ ձեռքին մէջ բռնած անձեւ ծրար մը, խանձարուրի մէջ փաթթուած մանկիկի պէս բան մը։ Փիչոնն էր որուն գլուխը միայն վարագոյր-ծրարէն դուրս կը ծեար։ Յետոյ ժօլին բռնեց և վանդակոտիին վրայ վազեց։

Ան, տեսնելով, ձախ թեւին տակ բռնելով ժօլին, և ալ ձեռքովը չատ վեր բարձրացնելով Փիչոնը, ոստում մը ըրաւ և պարապութեան մէջ խոյացաւ։

Անկենդան ինկաւ՝ հրշէջներուն լարած դատարակին մէջ։

Ը.

Ամբողջ Թաղը կը հիանար հիմա Յակոբին այս քաջագործութեան վրայ։ Թաղապետը եկած էր չնորհաւորելու ղինքը, ինչպէս նաեւ Անանանապաշտպան Միութեան Նախագահը։

Ամէն իրիկուն պզտիկ մանչերն ու աղջիկները կուգային չարժապատկերին վրայ դիտելու հրդեհին եղերական տեսարանը և որոտագին կը ծափահարէին անոր ոստումը պարապութեան մէջ։ Թաղն ամբողջ «Ազնուական Յակոբ» անունէն զատ ուրիշ անուն չէր տար այլեւս անոր։

Եւ սակայն ասիկա դեռ սկիզբն էր Յակոբին հիանալի ախրագործութեանց(38)։

38) ախրագործութիւն = զարմացնող, ապշեցնող գործեր

Հրատարակութիւններ

ՀԱՅՏԻԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ՍԱՏՈՒԿ ԳՐՔՈՑԿՆԵՐ

1. ԴԻԴԱՆԻՔԻ ՓՈՔՐԻԿ ՆԱԽԱԲԵԿՆԵՐԸ (*սպառած*)
2. ՍԷՋԱՐ ՌՈՒ ԵՒ ՍԱՓՐԻՋԻՆ ԱՇԿԵՐՏԸ
3. ԲԱԴԱՊՈՒՄ ՈՐՍՈՐԴԸ (*սպառած*)
4. ՄԿՆԻԿ ՄԻՄԻԻ ԱՐԿԱԾԸ
5. ԱՆՀՆԱՁԱՆԴ ՃԱԳԱՐԸ
6. ՇՆԻԿ ՍԵԻՕՆ (*սպառած*)
7. ՊՈՒՄՊՈՒՄ
8. ԿԵԱՆՔԻ ԾԱՂԻԿԸ (*Հէքեաթ*)
9. ՊԱՐՈՆ ՄԱԿԷՆԻ ԱՑԾԸ (*սպառած*)
10. ԹՂԹԱՊԱՆԱԿԸ
11. «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ» Ի ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ ՔԱ-ՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (*Նոր Տպագրութիւն*)
12. ՊԱՐԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶԸ (*սպառած*)
13. ԱԳՌԱԻԸ, ՄՈՒԿԸ, ԿՐԱՆ, ՍՂՋԵՐՈՒՆ
14. ԲԻԲՒ ՏԻՎԱԼԻ ԿԱՂԱՆԴՋԻՔԸ (*սպառած*)
15. ԱՆԱՄՈՒՆՆԵՐՈՒ ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ
16. ԱՂՏՈՏ-ԹԱՓԹՓԱԾԻՆ ԱՂԲԱՐԻԿԸ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ԿՌՈՒԱԶԱՆՆԵՐԸ
17. ՅԱԿՈԲԻԿԻՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ (*սպառած*)
18. ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԷՐ
19. ԿԵՑՑԷ՛ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
20. ՔԱՋ ՀՈՎՈՒՀԻՆ
21. ԱՐՅԱՄԻՆ ԵՐԱԶԸ
22. ԱՂԷԿ ԴԱՍ ՄԸ
23. ՄԱՔՕՔՕՆ ՄԱՐԴՈՑ ՄՕՏ
24. ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ ԵՒ ԿՐԻԱՆ
25. ՍԵԻԱԿԱՆՋ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ
26. ԲԱԴԱՊՈՒՄ ՈՐՍՈՐԴԸ (*յաւելեալ և նոր տպագրութիւն*)
27. ԿԱՐՄՐԱԼԱՆՋ ԸՆՏԱՆԻՔԸ — ԱՆՅԱՑՏ ԳԻՐՔ — ՇՆԻԿ ՍԵԻՕՆ
28. ՊԱՐՈՆ ՄԱԿԷՆԻ ԱՑԾԸ—ՍԿԻԻՌ ՔԻՔԻ—ԽԵԼԱՑԻ ԱԳՌԱԻ
29. ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԷՔԵԱԹ—ՈՍԿԵԲԵՐ ՅՕՂԸ ԵՒ ՊԱՐԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶ?
30. ՎԱՐԴԵՐԸ
31. ԱՐԵԱԿԸ

Ց. Թ. Հինդլեան ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՏՕՆՑ